

El consum de tabac a Catalunya: resultats d'una enquesta

Lluís Salleras i Sanmartí (Barcelona, 1940) és doctor en medicina i professor encarregat de curs de salut pública a la Universitat Autònoma de Barcelona. És cap de servei de Promoció de la Salut de la direcció general de promoció de la salut al departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya.

Helios Pardell i Alenta (Llardecans, Lleida, 1946) és doctor en medicina i professor encarregat de curs de la Universitat de Barcelona. És cap del servei de medicina interna de l'Hospital de la Creu Roja de l'Hospitalet de Llobregat (Barcelona). És diplomad en estadística i epidemiologia per la Universitat de París.

Teresa Salvador i Llivina (Barcelona, 1957) és llicenciada en psicologia i col·laboradora del grup de treball sobre drogodependències en el servei de promoció de la salut del departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya.

30 (94/Volum 3/febrer 1983

ciència 24)

El consum de tabac a Catalunya i les característiques de l'hàbit entre la població són qüestions no prou analitzades encara. Hi ha, això no obstant, una sèrie de dades significatives que semblen interessants de comentar.

En la Taula 1 s'observa que les vendes de cigarrets a Espanya han passat de 28.436 milions d'unitats el 1957, a 71.001 l'any 1980, amb un increment del 146%.¹ Al llarg d'aquest mateix període, la població ha passat de 30.528.500 habitants el 1960 a uns 37,3 milions² (població calculada) el 1980, amb un increment tan sols de 22%. L'increment de les vendes ha estat, doncs, molt més elevat que el de la població. Si bé caldria tenir en compte algunes variables com és ara les compres efectuades pels turistes, no hi ha dubte que durant els darrers 20 anys s'ha produït una impregnació de tabac en la població espanyola.

A la Taula 2, que presenta l'augment relatiu de la venda de cigarrets per càpita de la població adulta en alguns països europeus entre 1935 i 1975 (3,4), s'observa que Espanya és el país que ha tingut un increment més elevat durant aquests 40 anys.

Les sèries disponibles a Catalunya sobre el consum de cigarrets no són tan llargues com en el conjunt de l'Estat espanyol. No obstant això, en la Taula 3, que presenta el consum de cigarrets a Catalunya durant el període 1973-1980,³ s'observa que el consum de cigarrets per càpita en la població adulta està estacionat, en els últims anys, al nostre país.

A la Taula 4 s'observa que el consum de cigarrets a Catalunya és sensiblement igual al del conjunt de l'Estat espanyol.

Taula 1

Evolució del consum de cigarrets a Espanya, 1957-1980

Anys	Vendes de cigarrets (en milions d'unitats)*	CIGARRETS/HABITANT ADULT/ANY
1957	28.436	1.354
1958	31.496	1.491
1959	31.810	1.497
1960	33.490	1.567
1961	35.284	1.635
1962	36.662	1.681
1963	38.756	1.760
1964	40.684	1.830
1965	44.050	1.965
1966	45.726	2.013
1967	47.514	2.066
1968	49.278	2.117
1969	49.428	2.098
1970	52.288	2.194
1971	53.134	2.202
1972	54.254	2.221
1973	57.756	2.336
1974	62.148	2.484
1975	59.274	2.341
1976	64.067	2.503
1977	67.663	2.608
1978	64.058	2.443
1979	71.042	2.678
1980	71.001	2.647

* Area del monopoli (Canàries exclosa).

Font: Servei d'estudis de Tabacalera. Document núm. 1. 1981

Existeixen pocs estudis de camp sobre el consum de tabac a Catalunya. Un dels més importants és el portat a terme pel departament de farmacologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (6,7). En la Taula 5 es resumeixen els resultats que es refereixen als estudiants de medicina de l'esmentada Universitat. Es pot observar que el percentatge d'alumnes fumadors

ha augmentat des del 1974 al 1978, tant pel que fa als nois com a les noies. Actualment, el 70% dels estudiants de medicina de la UAB fumen, i la xifra és similar a la de les altres universitats espanyoles de medicina. També hi ha hagut un increment en el nombre de cigarrets fumats per persones i per any, especialment entre les noies.

per Lluís Salleras,
Helios Pardell i
Teresa Salvador

Font: I.F.E. R.N. ed. Tobacco consumption in various countries. 4.ª ed. London. Tobacco Research Council, 1975.

Taula 2

Consum de cigarrets per càpita de la població adulta en alguns països europeus, 1935 - 1975

País	Cigarrets (unitats)				
	1935	1950	1960	1975	1975/1935
Austria	860	1.100	1.720	2.520	2,93
França	530	930	1.320	2.060	3,88
Alemanya Occidental	720	630	1.630	2.600	3,51
Itàlia	450	660	1.260	2.102	4,67
Holanda	680	1.120	1.700	2.413	3,54
Espanya	390	430	1.120	2.341	6,0
Suècia	380	810	1.160	1.796	4,72
Anglaterra	1.590	2.180	2.760	3.113	1,95

ciència 24

febrer 1983/Volum 3/95 31

Taula 3
Consum de cigarrets a Catalunya,
1973-1980

Any	Consum de cigarrets en milions d'unitats	Consum de cigarrets per càpita de la població adulta (15 anys i més)
1973	9.915	2.450
1974	10.223	2.476
1975	9.704	2.304
1976	10.448	2.434
1977	11.336	2.592
1978	10.278	2.306
1979	11.692	2.576
1980	11.517	2.492

Font: Butlletí d'Estadística i Conjuntura. Diversos números.

Taula 4
Consum de cigarrets per càpita de la població adulta a Espanya i a Catalunya, 1973 - 1980

Any	Espanya	Catalunya
1973	2.336	2.450
1974	2.484	2.476
1975	2.341	2.304
1976	2.503	2.434
1977	2.608	2.592
1978	2.443	2.306
1979	2.678	2.576
1980	2.647	2.492

Font: Referències nùms. 1 i 5.

Taula 5
Consum de tabac entre els estudiants de medicina de la UAB

	Nombre de cigarrets/any per persona		Percentatge de fumadors del total dels estudiants	
	1974	1978	1974	1978
Nois	2.593	2.868	52%	69%
Noies	1.809	2.652	54%	71%

Font: Referències 6 i 7.

Taula 6
L'hàbit de fumar a Catalunya, 1982

	Fumadors	Ex-fumadors	No-fumadors
Població general (16 a 65 anys)	37,6%	11,3%	50,2%
Metges	52,8%	24,7%	21,4%
Ensenyants	45,7%	15,3%	38%
Pre-adolescents (12 a 15 anys)	75%*	-	25%
Joves (16 a 24 anys)	61,7%	6,9%	30,6%

Font: Enquesta sobre el consum de drogues a Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat. Barcelona 1982

* Fumadors habituals i fumadors esporàdics.

A l'escola de formació de professors d'EGB de la Universitat Autònoma la situació és pitjor, el nombre de fumadors és del 68% per als nois i 75% per a les noies.⁸

L'enquesta efectuada pel "Grup de Treball sobre Drogodependències" del departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya⁹ ha donat els resultats que es presenten en la Taula 5.

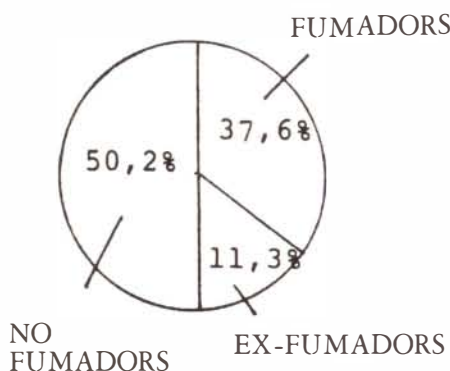
Si tenim en compte el rol "exemplar" que els metges i els mestres exerceixen en la comunitat en relació amb el consum de tabac, es fa difícil ser optimista pel que fa a l'eficàcia de l'educació sanitària antitabàquica a Catalunya.

Informe sobre el consum de tabac a Catalunya

Atès el greu problema sanitari i social que el consum de drogues suposa per al nostre país, el departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya, a través del Grup de Treball sobre Drogodependències, es planteja la necessitat de conèixer la situació real del problema a casa nostra, per tal de poder abordar-lo posteriorment de la manera més eficaç possible. Un cop realitzat l'estudi, es fa públic

Gràfic 1
Proporció de fumadors, ex-fumadors i no-fumadors en la població general de Catalunya (1982).

aquest resum que s'adreça especialment als professionals sanitaris, de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació, amb el desig que les dades aquí exposades puguin ésser motiu de reflexió i de canvi d'actituds per part de tots ells, ja que com a "exemplars" o "models socials" tenen un paper protagonista a jugar en la lluita contra la major epidèmia evitable del nostre temps.

L'enquesta ha estat efectuada als següents sectors de població:

-Població general de Catalunya (entre els 16 i els 65 anys).

-Població de metges.

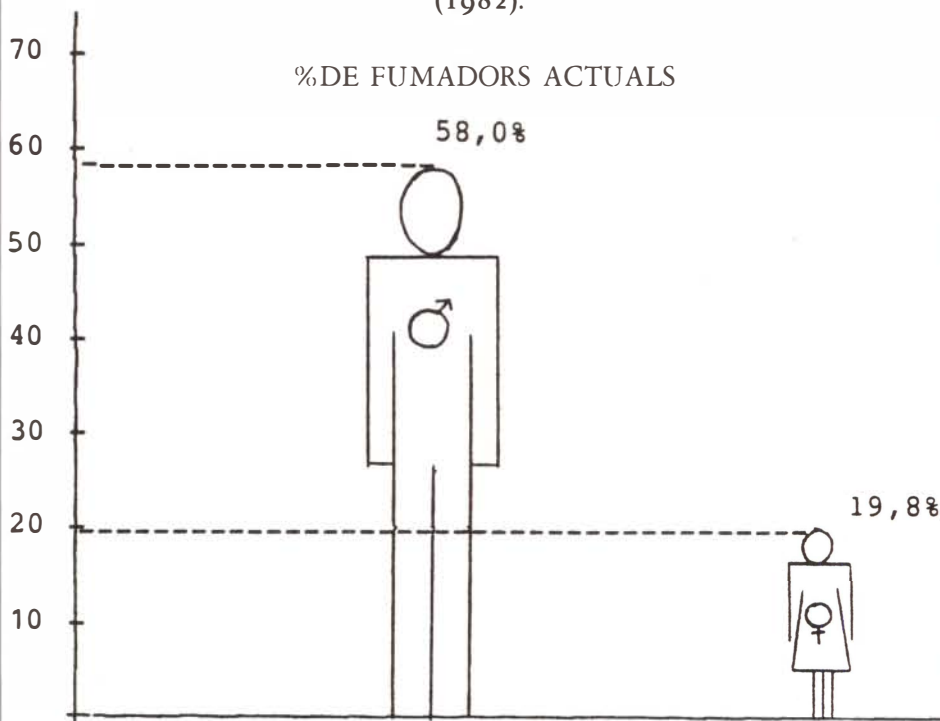
-Població de professionals de l'ensenyament.

-Població de pre-adolescents (entre els 12 i els 15 anys).

-Població de joves (entre els 16 i els 24 anys).

En la primera part d'aquest informe resumit s'exposen els resultats més significatius referits als hàbits tabàquics, així com a les actituds relacionades amb aquesta droga i la seva problemàtica.

Gràfic 2
Proporció d'homes i dones fumadors en la població general de Catalunya (1982).

Dades de consum i actituds envers el tabac

1.- Població general

1.1.- Consum de tabac en la població de Catalunya (entre 16 i 65 anys)

Quant al consum de tabac en la població general de Catalunya d'edats compreses entre els 16 i els 65 anys, es poden diferenciar tres grups de persones: els *fumadors actuals*, els *ex-fumadors* i els qui no han fumat mai o *no-fumadors*. La proporció de cadascun d'aquests tres grups és la següent:

GRÀFIC 1

A més d'aquestes dades globals, també s'observa que:

a) El consum actual de tabac apareix estretament vinculat a les edats més

joves de la mostra.

b) Són fumadors el 58,0% dels homes i el 19,8% de les dones (Gràfic 2).

c) Entre els fumadors actuals o els ex-fumadors, un 71,3% s'iniciaren al consum de tabac entre els 13 i els 19 anys. Mentre que tan sols un 7,4% començaren entre els 5 i els 12 anys.

d) Els consumidors de tabac són majoritàriament fumadors de cigarrets. Els fumadors de pipes o cigars de consum diari són poc nombrosos (Gràfic 3).

e) De mitjana, el fumador de cigarrets consumeix un paquet/dia. Un 16,2% dels fumadors de cigarrets supera els dos paquets diaris (Taula 1).

f) El nombre de cigarrets per dia augmenta proporcionalment amb l'edat del fumador.

g) Majoritàriament, les motivacions per

Taula 1
Nombre de cigarrets diaris consumits pels fumadors de la població general de Catalunya (1982).

Nombre de cigarrets/dia	% Fumadors
1-10	34,6
11-20	46,6
21-30	10,3
31-40	3,9
més de 40	2,1

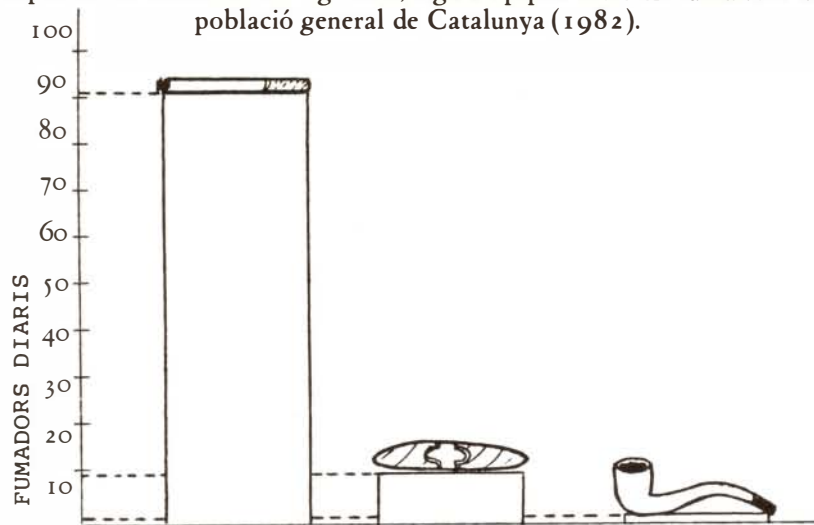
començar a fumar en la població general són:

-Imitació als iguals (companys d'estudis, de treball, amics, etc.).

-Influència dels models adults (pares,

Gràfic 3

Proporció de fumadors de cigarrets, cigars i pipes entre els fumadors de la població general de Catalunya (1982).

Taula 2

Motius per a deixar de fumar en els ex-fumadors de la població general de Catalunya (1982).

Motius per a deixar de fumar	%
Consell mèdic	20,1
Creure que és un risc per a la salut	37,3
Perquè el tabac el feia trobar-se malament o disminuïa els seus rendiments generals	30,8
Altres	11,8
	100,0

Taula 3

Grau de preocupació pels efectes del tabac sobre la salut entre els fumadors de la població general de Catalunya (1982).

Grau de preocupació	%
Nul·la	45
Poca	27,7
Moderada	16,3
Molta	10,3
No sap/no contesta	0,7
Total	100,0

germans, oncles o personatges admirats per algun motiu).

-Curiositat.

L'element comú en aquestes motivacions és el desig d'ésser adult mitjançant la utilització dels símbols i actituds que li són atribuïbles.

La imitació familiar apareix com un motiu més significatiu per als joves actuals que no pas per a la població adulta. Les motivacions dels ex-fumadors per deixar de fumar se centren especialment en qüestions de salut (Taula 2).

1.2.- Actituds respecte al tabac per part de la població general

Del conjunt de qüestions proposades, cal destacar:

-El grau de preocupació pels efectes del tabac per part dels fumadors.

-El grau de percepció de molèsties per part dels no-fumadors.

Quant al grau de preocupació per part dels fumadors respecte als efectes del tabac, és nul·la en un 45% i ben palesa només en un 10,3% (Taula 3).

Els fumadors passius, és a dir, les persones que no fumen, però que han de respirar aire carregat de fum de tabac provinent de fumadors que es troben dins del mateix local o ambient, majoritàriament senten algun tipus de molèsties (Taula 4).

Gairebé un 74% de les persones que no fumen senten diversos graus de molèsties quan es veuen obligats a respirar fum de tabac.

2.- Metges

2.1.- Consum de tabac

En la Taula 5 s'observa que en conjunt, és a dir, quan no es té en compte la distribució per sexes, la població mèdica fuma més (52,8%) que la població general (37,6%).

Entre els metges també s'observa que hi ha més ex-fumadors que en la població general.

Quan es té en compte la distribució per sexes (Gràfic 4), s'observa que el percentatge de metges fumadors (55,1%) és lleugerament inferior al dels homes fumadors de la població general (58,0%), mentre que el percentatge de metgesses que fumen (43,6%) és molt superior al de les dones de la població general (19,8%).

La mitjana de cigarrets que el metges neixen per dia és de 12,8, i separant-los per especialitats s'observa que els especialistes en l'aparell digestiu, respiratori i medicina interna fumen significativament menys que els metges de

Taula 4

Grau de molèsties percebudes pels fumadors passius quan es troben en ambients de fumadors.

Grau de molèsties	%
Molt intenses o fortes	38,8
Algunes molèsties	35,1
Cap mena de molèsties	23,1

Taula 5

Comparació dels percentatges de fumadors, ex-fumadors i no fumadors en la població general i en els metges.

	% Població general	% metges
Fumadors	37,6	52,8
Ex-fumadors	11,3	24,7
No-fumadors	50,2	21,4

medicina general i altres especialitats.

2.2.- Actituds respecte al tabac

Quant a les actituds respecte al tabac, s'observa que:

-El 73% dels metges fumadors han

pensat algun cop a deixar de fumar.
 -Els 32,3% dels metges fumen davant els seus pacients. Els metges que mantenen aquesta conducta fumen significativament més que els altres.
 -Encara avui, un 10,8% d'aquests metges fumadors ofereixen tabac als seus pacients.
 -Entre els metges existeix una major preocupació que en la població general (tant en percentatge com en grau) respecte a la nocivitat del tabac.

3.- Ensenyants

3.1.-Consum de tabac

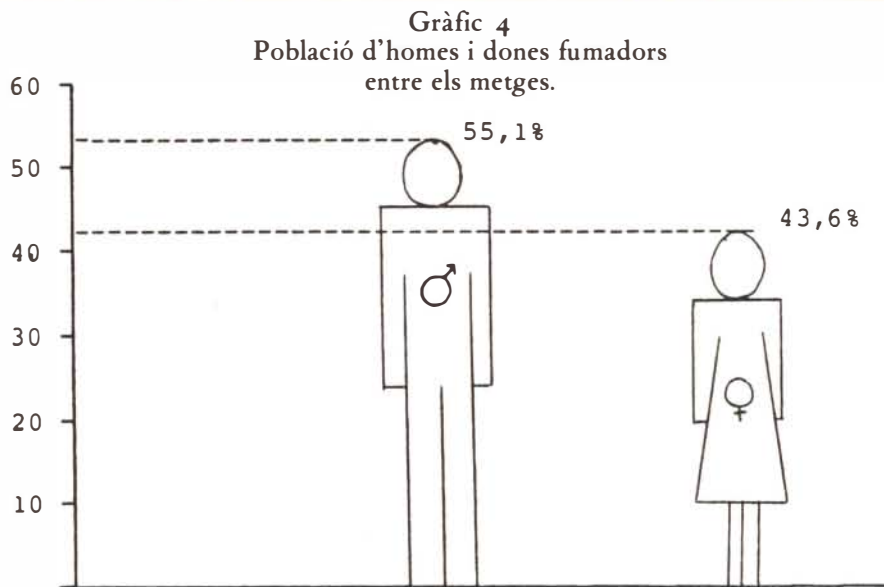
En la Taula 6 s'observa que per al conjunt de la població d'ensenyants, és a dir, quan no es té en compte la distribució per sexes, el percentatge de fumadors (46,7%) és superior al de la població general (37,6%), però inferior al dels metges (52,8%).

En el Gràfic 5 s'observa que entre els ensenyants (homes) el percentatge de fumadors (52,3%) és lleugerament inferior al dels homes de la població general (58,0%), mentre que en les ensenyants (dones), el percentatge de fumadors (40,5%) és més del doble que el de la població general (19,8%).

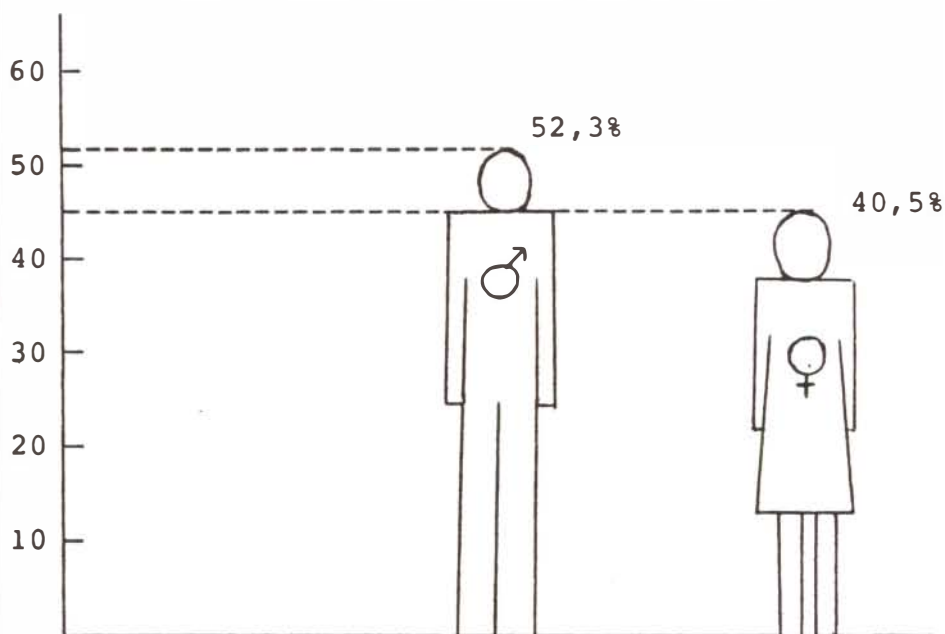
3.2.- Actituds respecte al tabac

En aquest sector, la preocupació per la nocivitat del tabac és més elevada que entre els metges o la població general. Els ensenyants no-fumadors se senten més molestos que la població general quan es veuen obligats a ésser fumadors passius.

4.- Els pre-adolescents (entre 12 i 15 anys)

Gràfic 5
Població d'homes i dones fumadors entre els ensenyants.

Taula 6
Comparació dels percentatges de fumadors, ex-fumadors i no fumadors en la població general, els metges i els ensenyants (Catalunya, 1982).

	Població general %	ensenyants %	metges %
Fumadors	37,6	45,7	52,8
Ex-fumadors	11,3	15,3	24,7
No-fumadors	50,2	38,0	21,4

La pre-adolescència és l'edat més crítica per a l'inici del consum del tabac. Es per aquest motiu que s'ha realitzat una enquesta especial en el grup de població de 12 a 15 anys. Els resultats obtinguts són molt valuosos de cara a la planificació de la lluita antitabàquica.

4.1.- Consum de tabac

Aquest sector de població es divideix en

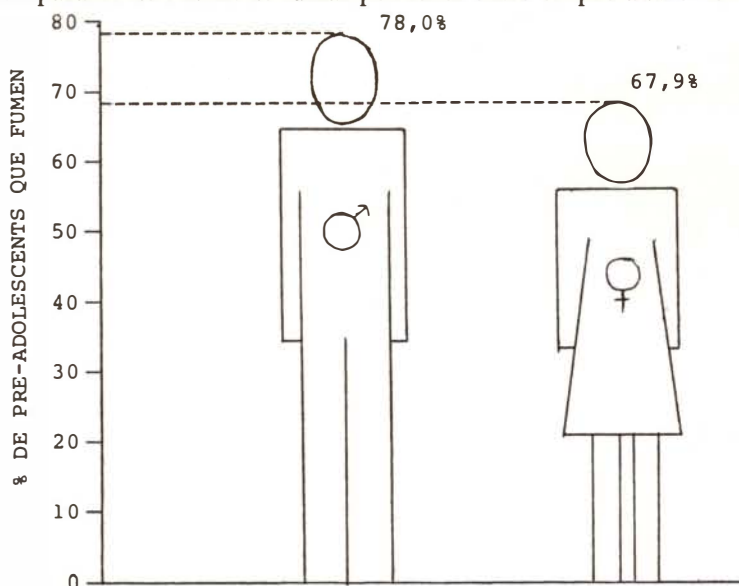
dos grans grups: fumadors (ocasionals o habituals) i no-fumadors (nois que no han fumat mai).

En la Taula 7 s'observa que entre els pre-adolescents, el percentatge de fumadors ocasionals o habituals és molt elevat.

En el Gràfic 6 s'observa que, a diferència de la població adulta, entre els pre-adolescents, la diferència de consum entre els sexes és molt petita.

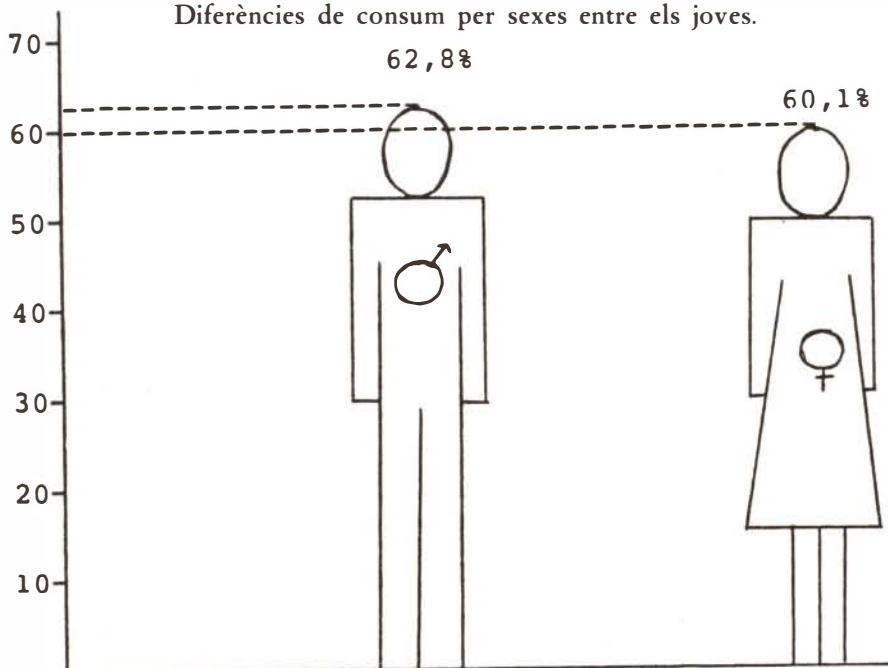
Gràfic 6

Comparació de l'hàbit de fumar per sexes entre els pre-adolescents.

Gràfic 7

Diferències de consum per sexes entre els joves.

Taula 7

Fumadors i no-fumadors en els pre-adolescents (Catalunya, 1982).

	%
Fumen/han fumat esporàdicament	75,0
No han fumat mai	25,0

Quant a les característiques de l'hàbit de fumar entre la població pre-adolescent, cal remarcar les següents:

-L'edat mitjana d'inici al consum se situa en els 10 anys.

-Un 67% dels pre-adolescents d'entre 11 i 13 anys han fumat la seva primera cigarreta entre els 5 i els 10 anys, mentre que tan sols un 42% de la població entre els 14 i els 16 anys (dades cor-

Taula 8

Proporció de fumadors, ex-fumadors i no-fumadors en la població general i els joves de 16 a 24 anys (Catalunya 1982).

	Població general %	Joves %
Fumadors	37,6	61,7
Ex-fumadors	11,3	6,9
No-fumadors	50,2	30,6

responents a l'enquesta de joves) fumen la seva primera cigarreta entre els 5 i els 10 anys. Es a dir, actualment es comença a fumar cada cop més aviat.

-Quant a la freqüència de l'hàbit, un 25% dels pre-adolescents fumadors fu-

men com a mínim un cop per setmana. -Quant a la quantitat de tabac consumit, el 82% dels fumadors pre-adolescents (11-13 anys) fumen d'una a tres cigarretes diàries.

4.2. Actituds respecte al tabac

Les raons primordials per les quals la població catalana entre els 11 i 13 anys comença a fumar són:

-Raons socials (integració al grup de companys).

-Raons organolèptiques (plaer).

-Per imitació de models (familiar, persones admirades o famoses).

Un 62% del total de pre-adolescents manifesta preocupació pels perills del tabac sobre la salut, els quals coneixen pel testimoni de coneguts els quals ha perjudicat fumar tabac.

5. Joves (entre 16 i 24 anys)

És important destacar que el percentatge de joves que fuma (61,7%) és pràcticament el doble que el dels adults (37,6%).

Entre els joves, són fumadors un 62,8 dels nois i el 60,1 de les noies (Gràfic 7).

Entre els joves fumadors o ex-fumadors, l'inici al consum se situa entre els 13 i els 15 anys. Aquest fet mostra una notable diferència respecte a la població general, on el major percentatge de fumadors s'iniciaven entre els 16 i els 19 anys. Aquesta dada, juntament amb l'avançament en l'edat d'inici que s'observa entre els pre-adolescents, confirma que cada nova generació comença a fumar més aviat.

Els joves fumadors de més de 20 cigarrets, començaren a fumar entre els 5 i els 12 anys. Mentre que els fumadors de

menys de 20 cigarrets començaren més tardanament (entre els 16 i els 19 anys).

Els principals desencadenants de l'inici al consum són:

-Imitació d'iguals (companys d'estudis, de feina, etc.).

-Curiositat.

-Per raons organolèptiques (plaer).

Entre els joves ex-fumadors, la principal motivació per deixar el tabac se centra en motius de salut.

5.2.- Actituds respecte al tabac

Un 42,2% dels joves fumadors no es mostra gens preocupat pels efectes del tabac sobre la salut. Mentre que un 32,7% es troba una mica o moderadament preocupat, només un 23% se sent realment preocupat.

Un 78% dels joves no-fumadors expressen sentir diversos graus de molèsties com a fumadors passius.

Dades d'opinió relacionades amb un pla de lluita antitabàquica

Tal com demostren les dades de la Taula 9, l'actitud dels diferents grups de població davant de les campanyes anti-tabac és molt positiva.

A la pregunta: "Sou partidari que els governs iniciïn accions legislatives per restringir l'hàbit de fumar?", les respostes són les següents:

TAULA 10

Veiem igualment que un 70,0% de la població general, així com percentatges comparables de cadascun dels sectors, són partidaris de l'inici d'accions concretes per restringir el consum del tabac.

L. Salleras, H. Pardell, T. Salvador

Taula 9
Opinió dels diferents grups de població sobre les campanyes contra el tabaquisme (Catalunya, 1982).

	Població %	Joves %	Pre-adolescents %	Ensenyants %
Les campanyes contra el tabac són:				
Útils	77	62	70	76
Inútils	20	34	29	21
Contribueixen a que es deixi de fumar	67	51	68	65
No contribueixen	28	46	31	31
Caldria endegar campanyes	85	77	88	89
No caldria fer-ne	10	19	11	8

Taula 10
Opinió dels diferents grups de població sobre l'aplicació de mesures legislatives anti-tabac per part del govern (Catalunya, 1982).

Partidaris	Població general %	Joves %	Pre-adolescents %	ensenyants %
Si	70	70	63	
No	25	26	26	36

Materials de Lectura

1. Tabacalera, S.A. Servicio de Estudios. Documento n.º 1. 1981.
2. Instituto Nacional De Estadística. Anuario estadístico de España. 1980.
3. Lee, R.N. edit. *Tobacco consumption in various countries*. 4.º edit. Tobacco Research Council. London 1975.
4. Zaragoza, J.R. y Llanos, M. *Tabaco y salud*. Editorial AC. Madrid 1980.
5. Boletín De Estadística y Coyuntura. Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Barcelona. Diversos números.
6. Laporte, J.; Gutiérrez, R.; Camí, J. y Laporte, J.R.: *Consumo de drogas de uso no legal médico entre los estudiantes de Medicina de Barcelona*. Comunicación al II Congreso Nacional de la Asociación Española de Farmacología. Abs. n.º 45. Cádiz, 1976.
7. Laporte, J.; Laporte, J.R.; Camí, J.; De Torres, S.; Martín, M.L.; Valdecasas, F.G.; Planas, M.E.; Cuenca, E.; Gibert, J.; Serrano, J.; Bartolomé, M.; Mallol, J.; Erill, S.; Martínez Jordá, R.; Villarin, R.; Belmonte, A. *Consumo de drogas en el medio universitario*. Ponencia presentada al IX Congreso Internacional sobre prevención y tratamiento de las drogodependencias. Madrid, 1979.
8. Mendoza, R. *El tabac com a droga contaminant: Epidemiologia del tabaquisme al nostre país*. Acta del IX.º Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, 2.ª Ponència. 1980.
9. Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya. Grup de Treball sobre Drogodependències. *Enquesta sobre el consum de drogues a Catalunya*. Barcelona 1982.